

RAPPORT ANNUAL 2006/07

1. Introducziun

Ils 16 da matg 1997 han ils iniziants Bruno Berther, Tarcisi Hendry ed André Schmid fundau ina nova uniun. Igl intent primar ei stau da promover tuttas spartas e stentas culturalas en vischnaunca. Plinavon han ins vuliu sensibilisar la populaziun per ils fatgs da cultura. Cun la fiasta da giubileum dils 30 da november 2007 vegnin nus a trer ina bilanza sur dil contonschiu ed era far ponderaziuns schebein nus essan silla dretga via.

Davonvamein havein nus contonschiu in tschuat per la cultura e gudio gronda simpatia en fuorma da renconuschientscha e sustegn. Quei dat anim da cuntinuar. Buns partenaris havein nus era cun la vischnaunca ed il museum La Truaisch. Els han adina ina ureglia aviarta e sustegnan nossas stentas. Als responsabels engraziein nus grondamein.

La Surselva Romontscha ha envidau tuttas vischnauncas e lur exponents per la cultura ad ina dieta. Nus havein era saviu sepresentar cun il forum. Per la gronda activitad e stentas havein nus saviu recaltgar da differentas varts lauds e compliments.

2. Giubileum 10 onns Forum cultural Tujetsch

Cun plascher sa il forum mirar anavos sin ina biala activitad. Ei dat negina festivitad tradiziunala, denton lessan ils responsabels tuttina marcar quei tierm, e quei cun l'ediziun dallas ovras da pader Baseli Berther (1858-1931) sur da Tujetsch. Pader Baseli ei il historiograf da nossa vallada e cun sias lavurs ha el sensibilisau la populaziun indigena per cultura e historia ed intimaui biars da scriver sur da Tujetsch.

L'ediziun cumpara la fin november 2007, gest sin la fiasta da giubileum dils 30 da november 2007. La finanziaziun da quella ovra ei per l'uniun culturala buca semplia. Cun il generus sustegn davart la vischnaunca e differentas instituziuns eis ei stau pusseivel d'edir quei cudisch. Tuttas lavurs da preparaziun, documentaziun, rimnar fotografias etc. ha igl archivar e consuprastont dil forum Tarcisi Hendry preparau en collaboraziun cun differentas persunas ch'ei segidadas. Quella lavur cuozza dapi onns. El ha segir ils pli gronds merets da quella nova ovra e mereta ina grond engraziament.

Ils 9 da schaner 2006 ha la vischnaunca da Tujetsch saviu honorar il scribent indigen Vic Hendry cun in premi da cultura e cun dar il burgheis da honor. Per la bein meritada honoraziun ha il Vic Hendry fatg si alla vischnaunca ils requisits dil luvratori dad uler da Bugnei e la biblioteca privata. Sper l'ediziun dallas ovras da pader Baseli Berther duei era la biblioteca privata da Vic Hendry vegnir presentada alla publicitad.

3. Ediziun Placi a Spescha

L'iniziativa d'edir in niev cudisch da pader Placi a Spescha ei vegnida dalla inschigniera forestala Ursula Scholian. Sia lavur da diplom tracta il svilup digl uaul ella Val dil Rein anteriur, pia era da nossa vischnaunca. Pader Placi a Spescha era pader dalla claustra da Mustér. Leu era ei denton memia stretg per el. Per quei eis el staus da 1809-1812 caplon a Selva e da 1812-1814 caplon a Sedrun. Denterauter ha pader Placi a Spescha descret minziusamein la Val Tujetsch. Il manuscret datescha da 1805. En quel descriva el per tudestg nossa val e ses vischins en moda fetg interessanta. El vuleva publicar ses texts, mo ha deplorablamein buca anflau in editur. Pér 1913, pia 80 onns suenter sia mort han ils paders Karl Hager e Maurus Carnot ed il bibliotecari cantunal, Friedrich Pieth ediu in tagl da ses numerus manuscrets. Pader Placi a Spescha haveva scret dus manuscrets – il grond cumpeggia 870 paginas ed il pign 460 paginas.

Il Forum cultural Tujetsch ha en collaboraziun cun Norbert Berther e Toni Schmid tractau la damonda e concludiu a caschun dalla seduta dils 29 da schaner 2007 da suttametter alla vischnaunca ina damonda da sustegn per l'ediziun dalla descripziun da Tujetsch da pader Placi a Spescha. L'ediziun succeda en stretga collaboraziun cun il archivari cantunal Ursus Brunold. L'ediziun cumpara igl onn 2009.

4. Cudischet da Cavorgia

A caschun dalla usitada sentupada dils da Cavorgia ha dunna Cecilia Hendry-Schmid ediu in cudischet da ses vischins e sias casa d'avon onns. Il cudischet descriva las casas e baghetgs, il tenercasa, l'agricultura ed ultriuras lavurs, il progress e la veta da cuminonza. Il cudischet munta in grond scazi e document dalla historia digl uclaun davart dretga da nossa vischnaunca.

Il forum gratuletscha alla Cecilia da sia occupaziun e sias stentas da mintgaton metter a scret regurdientschas davart siu vitg patern. Suenter las midadas immensas ils davos 50 onns ein quellas notizias da gronda impurtonza e merettan da vegnir publicadas. Cun quella publicaziun sa vegniu impedi che la veta da pli baul da Cavorgia ed era da Tujetsch sur generaziun va en emblidonna. Il forum ha sustegniu il cudischet cun ina contribuziun.

5. Susteniment fanèr Mulinatsch sut

Il convischin Felici Deflorin ha manteni siu fanèr a Mulinatsch sut. Legreivlamein eis el sedecidius da mantener il tetg da slondas. Il forum ha susteni quellas stentas cun ina contribuziun. Cun mantener baghetgs e fanèrs spatitschai per l'entira vallada entuorn matenin nus era ina impurtonta sparta culturala, numnadamein il puresser.

Era la vischnaunca vul promover tetgs da slondas. Quei fan ins il meglier tier ils agens objects. Aschia ein ils tetgs dallas tegias da rumians a Tschamut e silla staziun a Sedrun vegni curclai cun slondas cun lenna ord nos uauls.

Nus vulein promover vinavon quellas stentas e supplichein possessurs d'objects da s'annunziar per in sustegn.

6. Notg da film uost 2007

Per la tschunavla gada ha il Forum cultural Tujetsch organisau ina notga da film ils 3 d'uost 2007. Allas 21.00 uras havein nus saviu dar l'entschatta sin plaz scola a Sedrun. Avon in onn havevan nus stuiu untgir ell'aula. Uonn havein nus saviu organisar la notg da film ordaviert, denton era ei empau freid. Nus havein saviu presentar il suandont program dalla sera:

Revista 2006/07

Bruno Berther ha danovamein procurau per ina revista d'ina part dallas occurrenzas, fiastas e schabetgs specials duront igl onn ora (sentupada seniors. giubileum da nies nurser Placi Monn, inauguraziun sutgera Mulinatsch, sogns Retgs, musical scoletta e scola da Rueras, inauguraziun piazza da sport Dulezi, orientaziun Porta Alpina etc.). Il film ha dau perdetga dalla gronda activitad en nossa vischnaunca.

Il cumin dalla Cadi

Ils emprems dus films tractan la tschentada da cumin dalla Cadi dils onns 1933 e 1971 cun ils davos dus mistrals che derivan da nossa vischnaunca, numnadamein Vigeli Berther e Teofil Schmid. Igl onn 1999 ha giu liug la davos tschentada da cumin.

NEAT 2007

Il film accumpignont tiel studi a liung temps entras IDT – HSG (Institut per survetschs publics e turistics dalla Scola aulta Sogn Gagl) duei rimnar igl entir svilup e las midadas caschunadas entras il plazzal da lavur dalla NEAT.

Cun rodund 150 visitaders havein nus danovamein saviu nudar in bi diember da visitaders. Il grond interess da tuttas varts ein bein in bien attestat che la notg da film vegn apprezzada. Nus vegnin e sespruar da cuntinuar, denton vegn ei ad esser adina pli grev d'anflar attractivs films. L'auter onn vegn il film sur dallas lavurs da construcziun dil conduct ad aulta tensiun ella Val Mila presentaus.

7. Calender

Per igl onn 2007 ei il tschunavel calender cun fotografias veglias da nossa vallada cumpariu. Nus havein danovamein saviu vender la gronda part dils calendars.

Il calender 2008 presenta uonn fotografias veglias entuorn 1900/1920 en ner alv ord la collecziun dad Adalgott Berther, Dallenwil/Rueras. L'elecziun presenta fotografias dalla entira val. Aschia denter auter: Sutcrestas cun la caplutta, Rueras cun la baselgia da 1731, Tschamut cul Pèz Maler, Cavorgia Plaun s. Leci viers Sedrun etc.

Cun las entradas ord la vendita dil calender savein nus finanziar ina gronda part da nos projects. Perquei lessan nus animar tuts da cumprar in calender e sustener nossa cultura!

8. Casti da Putnengia

Igl onn vargau havein nus buca saviu cuntinuar cun las lavurs. Nus havein denton procurau per differentas lavurs da preparaziun. L'auter onn lein nus cuntinuar cun las lavurs da restauraziun. La finanziaziun ei per gronda part garantida, aschia che nus savein beingleiti terminar las lavurs da restauraziun e conservaziun. Per Vies sustegn in grond engraziament.

9. Schenghetg

Felici Berther, inschignier agronom, da Rueras, dapi decennis ella Bassa, ha schenghegiu al Forum cultural Tujetsch, igl entir DRG, Dicziunari Rumantsch Grischun, che cumpeggia oz 11 toms e 5 faszichels. Per quei grondius schenghetg engrazia il Forum al Felici per tonta generusadad ed era per siu mussament da sustegn per la lavur da nossa uniun.

10. Conclusiun

Sonda, ils 14 d'avrel 2007 ha la Televisiun Rumantscha saviu presentar la premiera dil film "Sontga Barla ed autras". Autura dil film ei l'indigena Bertilla Giossi stada. Il film ha tematisau las dunnas en il contuorn dil plazzal dalla NEAT. El plaid da beinvegni ha il schefredactur RTR Mariano Tschuor fatg entginas cumparegliaziuns. Aschia han ins intercuret g il fatg danunder ch'ei vegn rapportau il pli savens sur ils mieds da televisiun e radio. Cun la plema sa nossa vischnaunca ira – in fatg che legra nus zun fetg e dat era perdetga dallas grondas acitivitads, buca il davos sil secutr dalla cultura.

Luvrar en favur dalla cultura munta lavur da pigns pass. Persuenter ei la cuntentientscha suenter haver contonschiu il giavischau bia pli gronda. Cun il contonschiu dil davos onns savein nus esser pli che satisfatgs. Il Forum cultural Tujetsch ei ina ferma petga e quei che nus sentin di per di era renconuschida da tuttas varts. Nus sperein da saver continuar cun quella biala lavur ed animar adina dapli gliעד da s'interessar per la cultura.

Alla fin da nies rapport s'auda ei d'engraziar a tuts ch'ei sin ina moda ni l'otra segidai e s'engaschai per ils fatgs culturals en nossa vischnaunca. Cun grond entusiassem e plascher havein nus gia priu enta maun il niev onn.

Forum cultural Tujetsch

la suprastonza